

Lidia Luty, Monika Jaworska, Janina Szewczyk

Uniwersytet Rolniczy im. Hugona Kollątaja w Krakowie

PRZESTRZENNE ZRÓŻNICOWANIE AKTYWNOŚCI EKONOMICZNEJ LUDNOŚCI NA WSI W POLSCE

ECONOMIC ACTIVITY'S SPATIAL DIVERSIFICATION OF THE POPULATION IN THE RURAL AREAS OF POLAND

Słowa kluczowe: wskaźnik aktywność zawodowej, stopa bezrobocia, udział pracujących w rolnictwie

Key words: activity rate, unemployment rate, employed persons in agriculture in % of total

Synopsis. Dokonano oceny zróżnicowania poziomu aktywności zawodowej ludności na obszarach wiejskich. Posłużono się w tym celu podziałem na grupy, opartym na podstawowych miernikach statystycznych. Ponadto, wyróżniono i zaprezentowano przestrzenne zróżnicowanie czynników mogących mieć wpływ na sytuację na rynku pracy w województwach. Jako główną determinantę zróżnicowania aktywności zawodowej na terenach wiejskich wskazano udział pracujących w rolnictwie.

Wstęp

Czynnik ludzki z całym jego potencjałem fizycznym i intelektualnym, obok czynników ekonomicznych, stanowi główny element rozwoju obszarów wiejskich. Podnoszenie poziomu wiedzy, zwiększenie aktywności zawodowej i gospodarczej ludności oraz umiejętności współdziałania między poszczególnymi podmiotami, a szczególnie tymi, które biorą udział w procesie podejmowania decyzji wpływa na rozwoju społeczno-gospodarczego poszczególnych regionów, a tym samym całego kraju. Lansowany od wielu lat wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich ma swoje odbicie na lokalnym rynku pracy, na którym spada zapotrzebowanie na pracę w rolnictwie, a rośnie zapotrzebowanie w sektorze usług, drobnej wytwórczości i czy w przetwórstwie rolno-spożywczym. Przekwalifikowanie się z rolnictwa do zawodów pozarolniczych wymaga nabycia odpowiedniej wiedzy i umiejętności. Symptomaticznie braku aktywności zawodowej jest niewątpliwie bezrobocie świadczące o nadwyżkach zasobów pracy na wsi, występujące w różnych formach od jawnego do bezrobocia ukrytego.

W Polsce, podobnie jak w innych krajach rynek pracy jest zróżnicowany regionalnie, wynika to ze zróżnicowania gospodarczego regionów. Według Kwiatkowskiego i Gawrońskiej [1995] regionalny rynek pracy to obszar geograficzny, który charakteryzuje się dużą specyfiką określonych przestrzennie możliwości zatrudnienia, dostępnych dla pracowników bez potrzeby zmiany miejsca zamieszkania. Regionalne rynki pracy mogą obejmować czasem kilka województw. Aktywność ekonomiczna mieszkańców wsi poszczególnych województw jest związana ze stanem na rynku pracy na terenach miejskich.

Celem opracowania jest określenie przestrzennego zróżnicowania poziomu aktywności zawodowej ludności wiejskiej i wskazanie czynników na nie wpływających. Badaniem objęto wszystkie województwa Polski.

Metodyka i materiał statystyczny

Przy opracowywaniu materiału wykorzystano proste metody statystyki opisowej. Dane na podstawie których przeprowadzono badanie pochodzą z publikacji Głównego Urzędu Statystycznego w Warszawie.

W przeprowadzonej analizie oparto się na grupach wskaźników opisujących województwa Polski pod względem poziomu:

- aktywności ekonomicznej ludności (na wsi/w mieście):
 X_1 – wskaźnik aktywności zawodowej [%],
 X_2 – wskaźnik zatrudnienia [%],

Tabela 1. Podstawowe charakterystyki wskaźników aktywności ekonomicznej

Wyszczególnienie	Wskaźniki efektywności ekonomicznej						
	cecha	$\max_i x_{ij}$	$\min_i x_{ij}$	R	x_j	S_j	V_j
Wieś	X_1	48,60	59,60	11,00	54,79	3,37	0,06
	X_2	42,80	56,00	13,20	50,27	3,77	0,08
	X_3	3,70	12,10	8,40	8,36	2,18	0,26
Miasto	X_1	51,70	60,00	8,30	54,74	2,25	0,04
	X_2	45,50	57,10	11,60	49,89	2,51	0,05
	X_3	4,80	12,40	7,60	8,85	2,06	0,23

Źródło: obliczenia własne na podstawie Rocznik Statystyczny 2010.

Tabela 2. Podstawowe charakterystyki wskaźników wzrostu i rozwoju gospodarczego

Cecha	Charakterystyka wskaźników					
	$\max_i x_{ij}$	$\min_i x_{ij}$	R	y_j	S_j	V_j
Y_1	40,90	78,20	37,30	59,23	9,86	0,17
Y_2	4,30	36,20	31,90	17,18	9,15	0,53
Y_3	53,00	71,00	18,00	59,94	4,87	0,08
Y_4	2474,26	3771,71	1297,45	2728,52	313,56	0,11
Y_5	20829,00	49415,00	28586,00	28252,50	6692,32	0,24
Y_6	809,00	1570,00	761,00	1184,38	221,45	0,19
Y_7	687,00	1259,00	572,00	952,44	164,73	0,17
Y_8	3526,00	9108,00	5582,00	5157,50	1375,41	0,27

Źródło: jak w tab. 1.

Tabela 3. Wartości współczynników korelacji liniowej Pearsona między wskaźnikami aktywności ekonomicznej na wsi a wskaźnikami wzrostu i rozwoju gospodarczego

Cecha	Wartości wskaźników							
	Y_1	Y_2	Y_3	Y_4	Y_5	Y_6	Y_7	Y_8
X_1	-0,68*	0,66*	0,65*	0,14	0,03	-0,61*	-0,38	-0,01
X_2	-0,56*	0,68*	0,74*	0,21	0,08	-0,58*	-0,39	0,04
X_3	0,06	-0,45	-0,70*	-0,28	-0,16	0,30	0,30	-0,14

* współczynnik statystycznie istotny przy $\alpha = 0,05$

Źródło: obliczenia własne.

X_3 – stopa bezrobocia rejestrowanego [%],

– wzrostu i rozwoju gospodarczego:

Y_1 – współczynnik urbanizacji [%],

Y_2 – udział pracujących w rolnictwie (w tym łowiectwo, leśnictwo, rybactwo) [%],

Y_3 – liczba osób w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym na wsi,

Y_4 – przeciętne wynagrodzenie brutto [zł],

Y_5 – PKB na 1 mieszkańca [zł],

Y_6 – dochody własne budżetów gmin na 1 mieszkańca [zł],

Y_7 – podmioty gospodarcze zarejestrowane w rejestrze REGON na 10 tys. ludności,

Y_8 – nakłady inwestycyjne na 1 mieszkańca [zł].

Jedną spośród przyjętych do analizy cech aktywności ekonomicznej – stopa bezrobocia rejestrowanego ma charakter destymulanty, pozostałe zmienne są stymulantami¹.

W tabelach 1 i 2 zamieszczono: wartości maksymalne i minimalne, rozstęp, średnie, odchylenia standardowe oraz współczynniki zmienności każdej zmiennej.

Wartości współczynników korelacji liniowej Pearsona między wybranymi wskaźnikami zapisano w tabeli 3, wyróżniając te które wskazują na istotne skorelowanie cech.

Województwa uporządkowano w obrębie wartości wskaźników (rosnąco) wydzielać jednocześnie rozłączne podzbiory obiektów podobnych (tab. 4). Zestawienie wyników przedstawiono graficznie (rys. 1 i 2).

Tabela 4. Określenie i oznaczenie na rysunkach grup podziału województw

Grupa	Oznaczenie	Granice podziału	Poziom wskaźnika
I		$m_i \geq \bar{m} + S_m$	bardzo wysoki
II		$\bar{m} \leq m_i < \bar{m} + S_m$	wysoki
III		$\bar{m} - S_m \leq m_i < \bar{m}$	średni
IV		$m_i < \bar{m} - S_m$	niski

oznaczenia: m_i – realizacja zmiennej, \bar{m} – średnia arytmetyczna, S_m – odchylenie standardowe tej zmiennej.

Źródło: opracowanie własne.

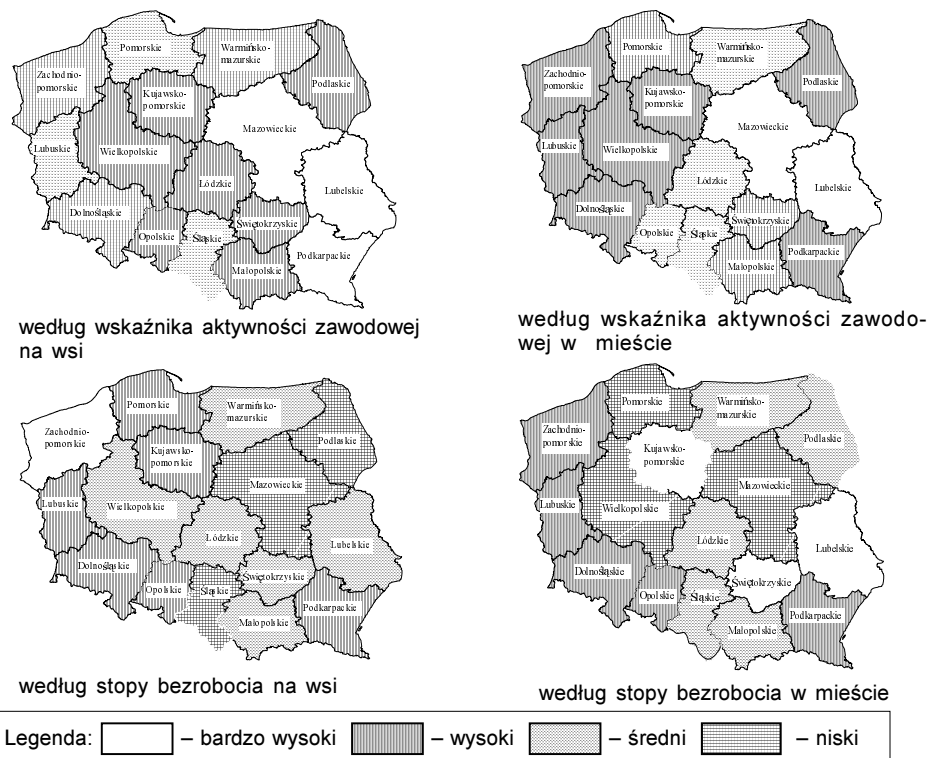
¹ Stymulantą jest zmienna, której wysokie wartości są pożądane z punktu widzenia badanego zjawiska, natomiast niskie – niepożądane. W przypadku destymulanty zachodzi sytuacja odwrotna – niskie wartości są pożądane z punktu widzenia danego zjawiska, a wysokie – niepożądane.

Wyniki

Aktywność ekonomiczna w województwach Polski jest na ogół wyższa na terenach wiejskich, gdyż w większości z nich udział pracujących w rolnictwie jest duży (15-36%). Tylko w województwach: zachodniopomorskim, dolnośląskim, lubuskim, warmińsko-mazurskim, śląskim i mazowieckim wskaźnik aktywności ekonomicznej był korzystniejszy w mieście niż na wsi. Zróżnicowanie terytorialne, zarówno współczynnika aktywności zawodowej, jak i wskaźnik zatrudnienia były. Mimo to, w roku 2009 różnica między wartością maksymalną i minimalną wynosiła dla współczynnika aktywności zawodowej na terenach wiejskich aż 11 punktów procentowych, w mieście – 8,3. Nieznacznie wyższe odchylenia miał współczynnik zatrudnienia, zarówno na terenach wiejskich, jak i w mieście. W badanym roku średnia wartość współczynnika aktywności zawodowej wynosiła 54,79% na terenach wiejskich i była tylko o 0,05% większa niż w miastach. Średnia wartość wskaźnika zatrudnienia wynosiła 50,27% na wsi, a w mieście – 49,89%. W roku 2009 najmniejszą wartość stopy bezrobocia na terenach wiejskich miało województwo podlaskie (3,7%), a najwyższą – zachodniopomorskie (12,1%). W mieście najniższą wartość wskaźnik ten osiągnął w województwie mazowieckim (4,8%), najwyższą w świętokrzyskim (12%). Stopa bezrobocia była w województwach znacznie zróżnicowana.

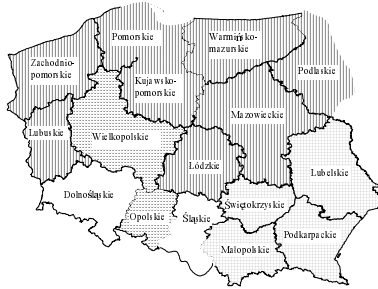
W badanym roku zarówno, wskaźnik aktywności zawodowej, jak i wskaźnik zatrudnienia na wsi był istotnie skorelowany z takimi zmiennymi opisującymi wzrostu i rozwoju gospodarczego województw jak: udział pracujących w rolnictwie, liczba osób w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym na wsi, współczynnik urbanizacji, dochody własne budżetów gmin na 1 mieszkańca w zł. Stopa bezrobocia była jedynie istotnie (ujemnie) skorelowana z wskaźnikiem liczby osób w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym na wsi.

Zaproponowane determinanty zróżnicowania aktywności ekonomicznej na terenach wiejskich (zmienna $Y_i - Y_s$) charakteryzują się zróżnicowaną zmiennością terytorialną. Najbardziej zróżnicowany między województwami jest odsetek pracujących w rolnictwie (53%), najmniej liczba osób w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym na wsi (8%).

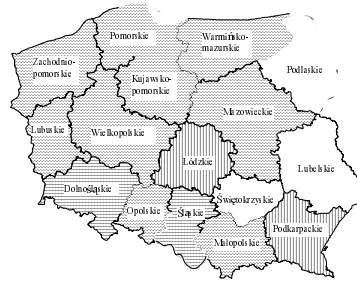

Rysunek 1. Gradacja województw Polski względem wybranych wskaźników aktywności ekonomicznej

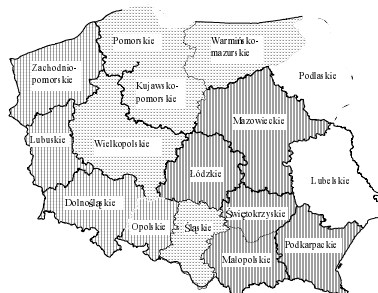
Źródło: opracowanie własne.

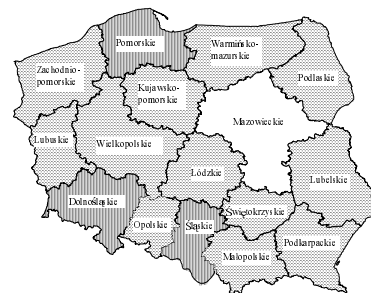
według współczynnika urbanizacji

według udziału pracujących w rolnictwie

według liczby osób w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym na wsi

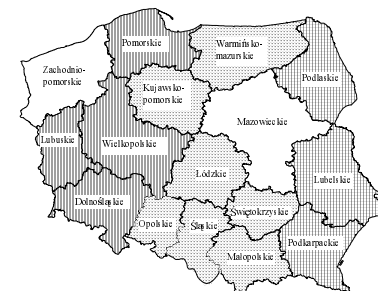
według przeciętnego wynagrodzenia brutto [zł]

według PKB na 1 mieszkańca [zł]

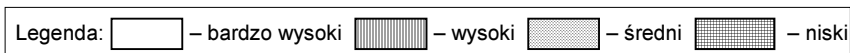
według dochodów własnych budżetów gmin na 1 mieszkańca [zł]

według podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w rejestrze REGON na 10 tys. ludności

według nakładów inwestycyjnych na 1 mieszkańca [zł]

Rysunek 2. Podział województw Polski względem wskaźników wzrostu i rozwoju gospodarczego
Źródło: opracowanie własne.

Województwa charakteryzujące się najwyższymi wartościami współczynnika aktywności zawodowej na terenie wiejskich to (grupa I): podkarpackie, mazowieckie i lubelskie. Województwo mazowieckie, w porównaniu z pozostałymi województwami miało jedną z niższych stóp bezrobocia oraz średni poziom udziału pracujących w rolnictwie, natomiast pozostałe wskaźniki wzrostu i rozwoju gospodarczego na co najmniej wysokim poziomie. Dwa pozostałe województwa pierwszej grupy wyróżnia, co najmniej wysoki odsetek pracujących w rolnictwie, przy co najwyżej średnich wartościach wyróżnionych determinant zróżnicowania.

Grupę II, najliczniejszą, charakteryzującą się wysokimi wartościami współczynnika aktywności zawodowej na wsi tworzyły województwa: wielkopolskie, świętokrzyskie, podlaskie, łódzkie, opolskie, kujawsko-pomorskie i małopolskie. W województwach tych stopa bezrobocia na wsi wahała się od 3,7% (podlaskie) do 10,2% (opolskie, kujawsko-pomorskie). Charakteryzują się one ponadto, średnim udziałem pracujących w rolnictwie (wyjątek – województwo łódzkie, świętokrzyskie). Ponadto, województwa kujawsko-pomorskie i łódzkie miały współczynnik urbanizacji na wysokim poziomie. Z kolei województwa wielkopolskie i łódzkie osiągały wysokie wartości wskaźników makroekonomicznych (PKB, dochody własne budżetów gmin, nakłady inwestycyjne na 1 mieszkańca w zł), czego nie stwierdzono w pozostałych województwach tej grupy. We wszystkich województwach grupy II, przeciętne wynagrodzenie brutto było na średnim poziomie.

Województwa pomorskie, lubuskie i śląskie współczynnik aktywności zawodowej na wsi miały na średnim poziomie. Udział pracujących w rolnictwie miały te województwa na poziomie co najwyżej średnim. Województwo pomorskie charakteryzowało się niskim wskaźnikiem aktywności zawodowej w mieście i na ogół wysokimi wartościami pozostałych zaproponowanych wskaźników wzrostu i rozwoju gospodarczego. Śląskie województwo wyróżnia stosunkowo niska stopa bezrobocia (5,9%) oraz wysoka wartość współczynnika urbanizacji.

Do ostatniej grupy sklasyfikowano trzy województwa: warmińsko-mazurskie, dolnośląskie, zachodniopomorskie. Wyróżniały się one udziałem pracujących w rolnictwie, na co najwyżej średnim poziomie oraz co najmniej wysokim wskaźnikiem urbanizacji. W województwach: dolnośląskim i zachodniopomorskim stopy bezrobocia były jednymi z najwyższych w Polsce, natomiast wskaźniki: PKB, dochodów własnych budżetów gmin, nakładów inwestycyjnych i liczby podmiotów gospodarczych na ogół wysoki, czego nie stwierdzono w województwie warmińsko-mazurskim.

Wnioski

1. Poziom aktywności zawodowej w województwach na wsi w roku 2009 był na ogół wyższy niż w mieście, jedynie znacznie niższy był w województwach zachodniej Polski (lubuskie, dolnośląskie i zachodniopomorskie – o ok. 5 punktów procentowych). Także stopa bezrobocia w większości województw na terenach wiejskich była wyższa, z wyjątkiem województw: świętokrzyskiego, podlaskiego, lubelskiego, kujawsko-pomorskiego, łódzkiego, małopolskiego, śląskiego.
2. Województwa Polski są zróżnicowane pod względem wyróżnionych wskaźników wzrostu i rozwoju gospodarczego. Udział pracujących w rolnictwie w dużym stopniu wpływa na przestrzenne zróżnicowanie aktywności ekonomicznej na wsi. W odniesieniu do wskaźników makroekonomicznych trudno jednoznacznie określić wpływ ich realizacji na wskaźnik aktywności zawodowej.

Literatura

- Aktywność ekonomiczna ludności w Polsce. 2010: GUS, Warszawa.
Kwiatkowski E., Gawrońska B. 1995: Regionalne zróżnicowanie bezrobocia w Polsce w latach 1900-1994. [W:] Rynek pracy w Polsce 1990-1994 (red. U. Sztanderska). Raport IPIPS, nr 9, Warszawa.
 Rocznik Statystyczny Województw 2009. 2010: GUS, Warszawa.

Summary

In this paper it there is presented the evaluation of economic activity's diversification of the population in the rural areas of provinces in Poland. For this purpose, it was used partition into groups, based on basic statistical measures. Moreover, it was distinguished and presented spatial diversification of factors, that could influence on situation on labour market in provinces. As a main determinant of economic activity's diversification of the population in the rural areas, it was indicated participation of working in agriculture. Referring to other factors of growth and economic development, it is hard to unequivocally define influence of their realization on activity rate.

Adres do korespondencji:

dr Lidia Luty
 Uniwersytet Rolniczy im. Hugona Kołłątaja w Krakowie, Katedra Statystyki Matematycznej
 al. Mickiewicza 21, 31-120 Kraków, tel. 606 897 091, e-mail: rrdutka@cyf-kr.edu.pl